

Ђорђе Стефановић

ОНТОЛОШКИ АСПЕКТИ СПОРТА МЛАДИХ

Не вежба - душа обликује тело.

(Ђ. Стефановић, Атлетски кредо)

1. УВОД

С обзиром да је до сада детерминисан однос ума и тела, многобројне дискусије о том онтолошком проблему су постале значајне и за људе из области спорта.

Сегмент који се односи на онтолошки аспект спорта младих може да упути на даља промишљања фундаментално важног подручја спорта. Ова специфична димензија дефинисаног простора предмета истраживања мора стално да се истражује и освежава новим сазнањима, како би се пратили и укључивали у светске токове, а све у циљу развоја спорта младих.

Кроз појмове, теорије и методе које човек посматра у оквиру феномена спорта младих, као и кроз циљеве и вредности које тежи да оствари, предмет истраживања се мењао током времена. Међутим, са онтолошке тачке гледишта, сам предмет истраживања спорта младих је (остао) човек као биће које се бави спортом.

2. ПРОБЛЕМ СПОРТА МЛАДИХ СА ОНТОЛОШКЕ ПОЗИЦИЈЕ

Већи део филозофских питања се бави стварношћу, образовањем и вредностима. Филозофски термини метафизика (проучава природу стварности) и онтологија (проучава природу постојања), који се налазе у филозофским питањима, су важни за интерпретацију проблема спорта младих. Веза између метафизике и онтологије је приказана на следећој схеми:

Област филозофије	Метафизика	Онтологија
Бави се	материјом	телом
	идејом	умом

Филозофски процеси и било која дискусија о развоју бављења филозофијом у вези феномена спорта младих доживљава процват са расправама током златног доба античке Грчке. Сматра се да је

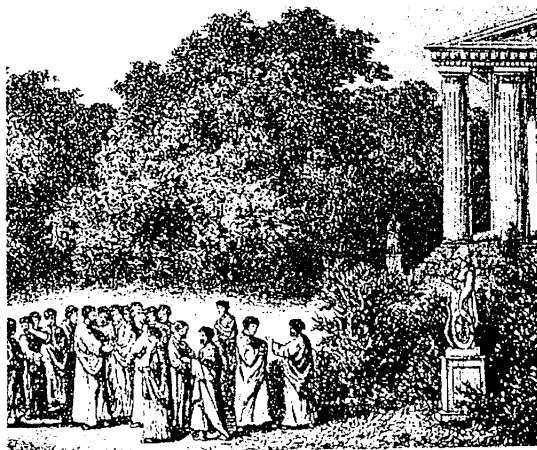
цивилизација Грчке из античког периода основни извор за просветљење са филозофских позиција која је покушала да обезбеди рационална објашњења физичке и психичке природе свог постојања и универзума. На пример, Анаксимандер (610-545 пр.Хр.) је препознатљив као један од првих филозофа који је теорију еволуције базирао на процесу адаптације, а што је веома слично теорији еволуције Чарлса Дарвина која се појавила више од 2000. г. касније. Платон (427-347 пр.Хр.) описује природу чистишта у неколико својих радова и његова онтологија, или теорија о постојању (битисању), је слична оној која се налази у хришћанској библији. Подела нашег постојања на две компоненте - ум и тело се појављује као дуализам, који је и данас постао веома популаран код младих.

3. ГЕНЕЗА ОНТОЛОГИЈЕ

Сл. 2 Рељеф са пирамиде краља Џосера (III династија 2.650. пр.Хр.)

Сл. 3 Платон и његови ученици у парку испред Академије

На сл.1 графички је приказана генеза онтологије наглашавања тела у периоду од египатске културе, па до данашњих дана.

3.1. КУЛТУРА ДРЕВНОГ ЕГИПТА

Према веровању, египатски краљ је био медијатор између бога и људи, а када је постајао фараон обезбеђивао је магични дух и надприродну снагу тела. Како се његова улога рефлектовала на "спортског" ратника, то је и добио име "Спортски краљ"¹. На рељефима из тога периода истицала се телесна снага и ратоборност фараона.

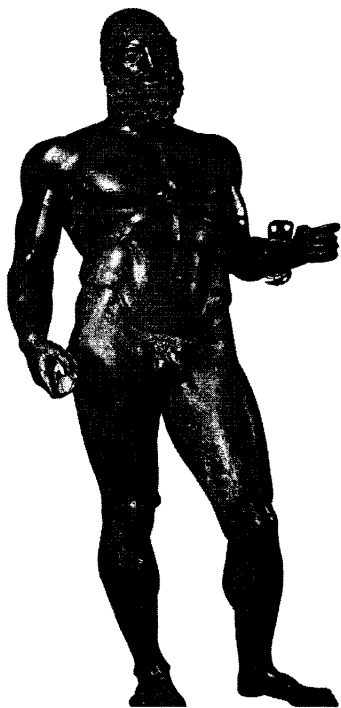
На сл.2 поводом 30-то годишњице владавине, приказан је краљ Џосер како трчи четири пута око поља. У култној трци владар је морао да, после вишегодишње владавине, прикаже своју способност

¹ A.D. Touny & S. Wenig, 1969, p.90.

да влада, демонстрирањем својих телесних способности². Претпоставка је да се морао у младости припремити за овакву улогу.

3.2. КУЛТУРА АНТИЧКЕ ГРЧКЕ

Од Сократа ништа није остало написано, већ о њему знамо на основу Платонових прича. Платон значи "широка леђа" и тај надимак је добио од свог педотриба (тренера), јер је тренирао рвање и такмичио се на Истмијским играма. Био је добар филозоф и практичар у спорту.

**Сл. 4 Бронзана
скулптура из античке
Грчке (460-450.
пр.Хр.)**

Сократово и Платоново метафизичко становиште гледало је на природу и стварност људског постојања као дуализам који нас дели на ум и тело. Ова подела кулминира када душа напушта тело после смрти. Из Платонових дела (*Федон*, *Република II* и *III*) се може уочити да развој и пракса филозофије (интелектуалних активности), које хране душу, су увек узвишенији у односу на култивисање и тренирање тела. Начин на који је Платон дискутовао о уму и телу, односно импликација његове филозофије, може се видети из дела *Федон* где описује Сократов последњи дан у затвору. Током дана Сократ дискутује о бесмртности душе, о капацитету душе за чистим знањем, о значају тела, и како лоше тело инфицира и врши конфузију над мозгом, односно душом. Важност смрти и улога смрти је објашњена, иако једино истина одана филозофији може разумети да смрт ослобађа душу окова и ограничења од тела. Тако Сократ каже: "Према томе, не показује ли се, пре свега, јасно да се филозоф труди да своју душу, што је могуће више, ослобађа од веза са телом, далеко више неголи остали људи"?³ За

тело каже да је препрека сазнању, да су чула непоуздана и да се

² *Op. citat*, p.77.

³ Платон, 2002, стр. 5.

само чистом умном активношћу, којом се схватају идеје, долази до сазнања истине. Сматра да док се душа не очисти од тела, не дознаје чисту истину. Каже да је филозофима задатак чишћење и ослобађање од тела и да радо полазе у смрт, јер их тамо чека чиста истина. У време процвата културе у античкој Грчкој физичко васпитање је сматрано важним делом образовања, и заједно с духовним формирало је целовитог човека. Све појаве хеленског живота су се развијале у сфери агонистике, а она у јединству тела и духа (ума). Агонистика и гимнастика⁴ су створиле идеал калокагије⁵, тј. хармонију лепо изграђеног тела и духовног богатства, па је остваривањем тог идеала био створен телесно јак и крепак народ здравог духа.

На сл.4 приказана је скулптура краља (непознатог аутора, пронађена у Рице-у, Калабрија). Ово ремек дело грчке уметности приказује врло снажно физички развијеног човека. Познати скулптор из античке Грчке, Поликлет, је први теоријски разрадио и применио модел идеалног савршенства на људском телу, направивши тзв. канон на скулптури Дорифор (копљоноша).

Са филозофске тачке гледишта тела, према Фаирс-у, постоје две супротне идеје о физичком (спортском) васпитању у античкој Грчкој: "Свака идеја о физичком (спортском) васпитању је била производ специфичног погледа на свет, или метафизичко становиште, са његовим одговарајућим социокултурним системом"⁶. Ове две метафизички супротне школе мишљења су биле тзв. природна и антиприродна. Природни приступ је сматрао да човек треба да има програм који ће подједнако да обједињује и физичко и интелектуално васпитање, зато јер се сматра да је човек природно

⁴ У античкој Грчкој реч гимнастика је означавала целокупни процес физичког вежбања, односно вештину вежбања (С. Илић, 1994, I стр.68).

⁵ Калокагија; карактерише менталитет особе која има хармонију лепог и доброг, као резултат јединства телесног и духовног у човековом савршенству (Q.B. Giannakh, 2000, sel.79).

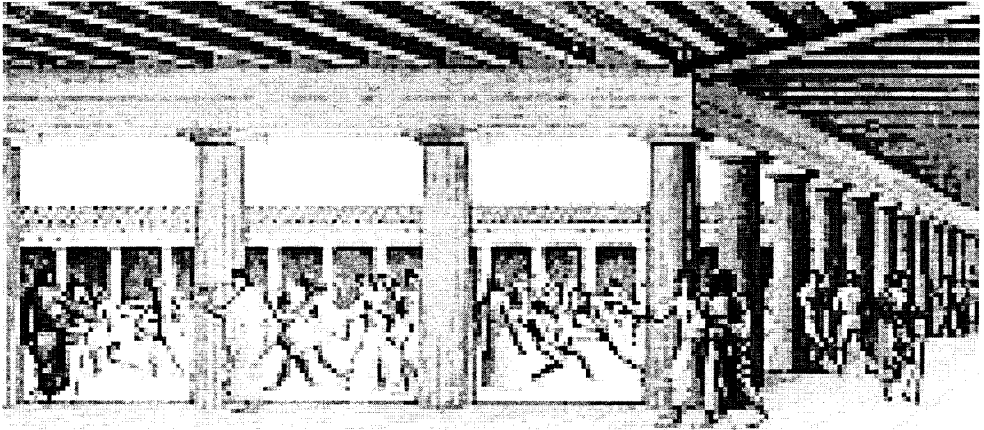
Калокагија (грч. kalos, kai agathos леп и добар), филозофски – удруженост оним што је лепо са оним што је добро – етички идеал старих Грка (М. Вујаклија, 1992, стр.378).

Примедба аутора – како је реч калокагија изведена из две грчке речи: kalo, што значи добро и agathos што значи карактеран, вредан и уман, то се у овом случају односи на добро грађену, односно телесно и духовно снажну особу, која представља узор телесне лепоте, снаге, моралног и умног васпитања.

⁶ J.R. Fairs, према наводима A. Mechikoff & S.G. Estes, 1998, p.33.

схватио да треба да функционише двојачко - духовно и телесно (у смислу постојања).

Овај приступ је захтевао достизање хармоније између духовног, интелектуалног и физичког. *Антиприродни приступ* је сматрао да физичко васпитање треба да служи интелектуалном процесу. "*Храњење мозга*" и одржавање тела су крајњи производи погледа на свет, који се одражавају на материјални свет у смислу самокреирања света чисте мисли. Ово становиште је држало ум на вишем нивоу него тело⁷. Обе школе су заступале мишљење да ум треба одржавати на високом нивоу, али су се разликовале по питању важности тела.

Сл. 5 Реконструкција гимназије у античкој Грчкој

На отвореном простору у централном делу гимназије младићи су уз помоћ тренера (педотриба) вежбали трчање, скакање и рвање. За време одмора, између вежбања, ефеби (младићи) су испод ксистоса (покривеног трема)⁸ у разговорима са филозофима, политичарима, или кроз слушање беседа, стихова и музике, стицали елементарна знања из области филозофије, уметности и друштва.

⁷ Оп. citat, p.33.

⁸ G. Christopoulos, G. & J. Bastias, 1976, p.56-57; Vitruvije, 2000, стр.116;

3.3. КУЛТУРА СТАРОГ РИМА

Ради усавршавања војне вештине млади Римљани су вежбали: бацање копља, јахање, скакање са мотком, трчање, бацање камена, пливање и друге спортске активности. Под утицајем грчке културе, у Риму су отворене многе установе сличне гимназијама, у којима су се окупљали и вежбали римски младићи, синови аристократа. Упражњавали су: скок у вис, скок у даљ са халтерима, бацање диска, гађање из лука, дуготрајно ходање, пливање и др.

Појавом професионализма и најамничке војске у Риму омладина је ослобођена обавезе војничке припреме, те је почела све више да се предаје задовољствима, а о телу да се брине на један пасиван начин, уз мање физичког вежбања. Ова појава пасивног односа младих према физичком вежбању проширила се на целу Римску Империју, а на њену штетност за здравље и физички статус младог човека, указивали су бројни грчки и римски лекари и филозофи. Познат је онтолошки мото римског песника Јувенала⁹: "Здрав дух у здравом телу" (*Mens sana in corpore sano*).

3.4. КЛЕРИЦИ

У најсликовитијем облику онтолошки дуализам се може видети у раној филозофској оријентацији аскетског начина живота, које је препоручивало хришћанство, а састојало се у забрањивању и укидању свих значајних спортских такмичарских манифестација. Хришћанство је бацило анатему и црквено прогнало бригу за човеково тело, тврдећи да "наводи дух на зло" и истицало да је свако задовољење телесних потреба грех који удаљава човека од његовог духовног живота. За тело су сматрали да је оруђе у рукама ђавола који инфицира и изокреће душу. Као последица тренирања тела - и тело као облик постојања је било смртоносно, деградирано и што је више могуће игнорисано. Користећи дихотомни приступ аскетски дуализам је веровао у душу и у материју. Аскети средњег века (476-1400) не личе на Грке, који су развијали ум и поседовали величанствену телесност. Да су антички Грци могли да виде у будућност, били би тотално обесхрабрани веровањима и вежбама аскетских дуалиста. Нема сумње да би ти исти Грци признали савремени фитнес, као покрет и симбол младих који се шири светом, чији је циљ телесно здравље.

⁹ Оригинално име *Decimus Junius Juvenalis* (55-127), римски сатиричар.

3.5. РЕНЕСАНСА

После средњовековних црквених забрана појединих облика спортских манифестација, као и занемаривања телесне стране човекове личности, хуманизам враћа антички приступ интегралној личности човека, односно за циљ васпитања има хармоничан развој тела и духа.

Најпознатији италијански хуманиста у ренесанси је био Витторино Да Фелтре¹⁰ (1378-1446). Као и Вергилије, образовао се у Падови где је учио граматику, математику и грчки језик. Школа коју је развијао ("La Giocosa") била је школа игре и радости, са грчким концептом физичког васпитања за синове богаташа. Он је веровао у образовање кроз хармонични развој ума и тела. По Да Фелтре-у телесне вежбе, осим утицаја на развој тела, побољшавале су и

Сл. 6 Виторино Да Фелтре

способност учења, а тиме успех наставе у целини. Почео је са три ђака, да би их ускоро имао седамдесет. Његова слава, као васпитача се ширила кроз целу Европу. Може се рећи да је први увео физичко васпитање чији је циљ био да развије здравље својих ђака. Они су морали да упражњавају више од два сата дневно физичке активности у природи (игре, јахање, трчање, скакање, мачевање и игре лоптом) које су биле контролисане од стране

обучених учитеља. Да Фелтре је отишао један корак напред у односу на Платона, тако што је његове идеје спровео у праксу и живео по њима.

Мишел Екен де Монтењ¹¹ (1533-1592) француски филозоф и хуманиста, написао је значајно филозофско дело Огледи (Esais), у коме је изнео своје погледе о физичком вежбању, као одличном средству за подизање здравља деце. Писао је о значају трчања, борења, плеса, јахања и лова. Потребу о хармонијском васпитању изразио је онтолошки речима: "Не васпитавамо ни тело ни душу, него човека".

¹⁰ Оригинално име Vittore Dei Ramboldini.

¹¹ Оригинално име Michel Eyquem de Montaigne.

Јан Амос Коменски¹² (1592-1670), чешки мислилац и хуманиста, је био против једностраног интелектуалног образовања деце. У делу Свет у сликама наводи да *"душа оживљује тело"*¹³. Заједно са Волфгангом Ратке-ом, Клод Флери-ем и Ричард-ом Малкестер-ом заговарао је идеју, у многоне блиску утопизму, да *"стицање знања служи очувању физичког здравља"*¹⁴.

Енглеz Џон Милтон (1608-1674) је, као пуританац, био један од последњих педагошких мислилаца из периода ренесансног хуманизма. Више је био усмерен ка образовању омладине из вишег staleжа, где је пропагирао традиционално стварање одговорних грађана (вођа). Милтонова академија је препоручивала, да се користи приступ целовитој личности човека, као што је било код античких Грка (складан развој тела и духа), са обавезом доминације хришћанског учења.

Џон Лок (1632-1704), један од највећих енглеских мислилаца тог времена. По његовом креду било је неопходно *усавршавање не само духа, већ и тела*. Сматрао је да је здравље основ срећног живота и да је зато потребно да се посвећује посебна пажња физичком стању деце и омладине. Залагао се за свестрани развој и челичење организма уз помоћ систематског физичког вежбања, као што је то било у античко доба.

Волтер Франсоа Мари Аруе (1694-1778), француски књижевник и филозоф, у делу Филозофски речник истакао је да физичко вежбање мора да помаже и формирање духа, доприноси тако да се постигне: *"тело атлете и дух мудраца, свега онога што је потребно да би били срећни"*¹⁵.

Јохан Бернхард Базедов¹⁶ (1723-1790), немачки педагог, основао је први и најпознатији Филантропинум¹⁷, где је циљ практичних делатности био повезивање интелектуалног и спортског васпитања кроз трчања, скакања, бацања, пливање, клизање, веслање, рвање и друга борења, јахање, игре лоптом и др.

¹² Оригинално име Jan Amos Komenskeho.

¹³ J.A. Komenskeho, 1913, стр.5.

¹⁴ L. Kun, 1982, стр.120.

¹⁵ H. De Genst, 1949, II, p.37.

¹⁶ Оригинално име Johann Bernhard Basedow.

¹⁷ филантропинум - школска установа, васпитни завод.

филантропизам – васпитни наставни систем према којем основа васпитања треба да буде човечија природа и првобитни, човечни односи, а сврха: васпитање питомаца да постану практично корисни, ведри и благородни људи (М. Вујаклија, 1992, стр.939).

Јохан Христофер Гутс Мутс (1759-1839), немачки теолог, био је следбеник идеја хуманиста о враћању античким изворима, тако да је за основне принципе система гимнастике, узео основне идеје на којима се заснивала античка гимнастика, а то су:

- Човек је јединство тела и духа.
- Слабост тела води слабости духа.
- Највише интелектуално васпитање без физичког васпитања створиће непотпуну личност.

Према идејама Да Фелтре-а, Коменског, Лока и Русо-а, који се сматрају најпознатијим претходницима филантрописта, Базедов, Салцман, Гутс-Мутс, Фит и др., су се у пракси вратили физичком раду, основном извору људског покрета и кретања уопште. Основни циљ је био формирање свестрано образованих и физички развијених особа које би требало да живе у слози са другима. У периоду претходника и каснијих филантрописта тело је било у функцији рада (за рад).

3.6. ДОБА НАУКЕ

Почеци изучавања научног односа између физичких и менталних способности везани су за период од 1920. године. Многи истраживачи тога доба из области спорта су веровали да физичка активност подстиче сазнајни развој (Ландис, Бурт и Николс, 1923; Козенс, 1927; Рубле, 1928).

Према немачком егзистенцијалисти Хајдегеру (1889-1976), "прави почетак филозофије јесте управо тај онтолошки почетак"¹⁸. У свом онтолошком делу Биће и ништавило (1943), француски егзистенцијалиста Жан-Пол Сартр¹⁹ (1905-1980) је установио да у стварању тела постоје три димензије:

- Тело постоји само за себе.
- Тело постоји због других.
- Моје тело је познато другима.

Сартрове три димензије тела обезбеђују разумевање природе покрета и начина како је тело посматрано (као субјект или објект). Са феноменолошког аспекта ниво достигнућа духа и тела спортисте има вредност у себи и по себи. За њих је ово разумевање не да виде

¹⁸ Л. Прошић, 1996, стр.105.

¹⁹ Оригинално име Jean-Paul Sarte's.

телу у кинезиолошкој анализи (не због знања о телу), већ да буду свесни значаја кретања (себе).

Егзистенцијализам и феноменологија представљају два од више присутна покрета у XX веку који су имали додирних тачака са онтологијом. Логички позитивизам, источне филозофије (зен будизам, конфучеизам и таоизам), конструктивизам и други су такође имали радикалан утицај на западну цивилизацију. Ефекти ових филозофија су утицали на ставове о унифицираном односу ума и тела током XX века и у области спорта. Са друге стране, сваке године је у свету спорта присутно више промена које доводе до стварања вишег нивоа односа ум/тело. Оно што неко може да очекује су још веће промене у будућности (на пример, онтолошка питања спорта младих у свмиру).

Егзистенцијализам и феноменологија нуде научницима и стручњацима из области спорта да побољшају стање спортисте помоћу искуства и научних истраживања. Ово је у супротности са традиционалним тренажним програмима. Питање је да ли су компоненте егзистенцијализма и феноменологије компатабилне са активностима и циљевима у спортском такмичењу? Поставимо то на други начин, да ли може неко ко верује у егзистенцијализам и феноменологију да допринесе бољитку спорта? Како је одговор позитиван, то ови филозофи могу бити коришћени у будућности као помоћ бољег разумевања спорта.

Задатак научника у спорту огледа се у стварању услова помоћу којих би човек могао да еволуира у више биће, односно пружању могућности да се сви уздигну на виши ниво, у овом случају психо-физички.

Здравији, срећнији и "бесмртнији" (у смислу продужења животног века) су три основна аспекта у филозофији за човеково савршенство. Данас на пример, *фитнес*, следи ову филозофију, који има само један *циљ* - *телесно здравље*, што води и психичкој равнотежи. Постоји духовни фитнес који по правилу служи за савладавање животних проблема, али може да буде неопходни услов за телесни фитнес. У свету велики број младих спортиста се труди да своје тело одржи у добром статусу. Од боди-билдинга до медицински контролисаног здравља. Ово је опис данашњег тренда. Вишефункционални спортски центри под медицинским надзором и компјутерски контролисаним програмима, стварају такве услове да је телу скоро немогуће нанети неку штету, сем претераном ревношћу.

Све више младих људи у спорту жели да спречи претерано исцрпљивање сопственог тела. Спорт од нас много захтева и много

нас троши. То је и разлог више да се са околином суочимо духовно и телесно здрави.

У делу *Атлетски кредо* (1993) написао сам неколико онтолошких мисли:

У трчању "претрчати бол", значи тријумф духа над телом.

Саслушати одјек у тишини унутрашњег бића може надспортиста.

Мучење, трпљење, стрпљење, сагоревање, форсирање: тренирање - спортско битисање.

Патôс спортирања - превазилажење сопства.

Успешно трчати може само онај чији дух "носи" тело.

Спортиста током времена стиче "духовно око" да сагледа себе изнутра и у окружењу.

4. ЗАКЉУЧАК

У зависности од развоја људског друштва утврђене су онтолошке релације ум/тело.

Још је Платон описао у Федону дуалистички приступ проблему постојања (онтологије) суштине духа и тела. Два највећа филозофа свих времена, Сократ и Платон из Атине у IV веку пр.Хр. формулисали су филозофско становиште тела које је базирано на метафизичком дуализму и ова чињеница је имала утицаја на статус савременог спорта. Антички Грци су телесно образовање сматрали делом васпитања, не зато што су себи говорили: не смемо заборавити тело, већ зато што им никада није могло пасти на ум да образују било шта друго осим целовитог човека.

Кроз анализу генезе онтологије, која је највећим делом везана за област спорта (младих), утврдили смо да је у периоду процвата античке Грчке (V век пр.Хр.) однос духа и тела био готово на истом нивоу као што је и данас. Значи, тек после 2.500 година тај онтолошки ниво се изједначио и има тенденцију даљег повећања.

5. ЛИТЕРАТУРА

- /1./ Blackburn, S. (1996): Dictionary of Philosophy, Oxford Univerity Press, Oxford.
- /2./ Christopoulos, G. & Bastias, J. (1976): The Olympic games, Ekdotike Athenon S.A., Athens.
- /3./ De Genst, H. (1949): Historie de l' education physique - temps modernes et grands courants contemporains, Bruxelles.

- /4./ Giannaku, Q.B. (2000): Lexiko aqlhtismou, Idrumatoj olumpiakhj kai aqlhtikhj paideiaj, Aqhna..
- /5./ Илић, С. (1994): Историја физичке културе I- Старо доба и средњи век, ФФК, Београд.
- /6./ Илић, С. (1994): Историја физичке културе II- Нови век и савремено доба, ФФК, Београд.
- /7./ Коменскохо, Ј.А. (1913): Свет у сликама, превод с чешког Ј.М. Поповић, Београд, 15. новембра.
- /8./ Кун, Л. (1982): Всеобшћаја историја физическој култури и спорта, Радуга, Москва.
- /9./ Mechokkof, R.A. & Estes, S.G. (1998): A History and Philosophy of Sport and Physical Education, McGraw-Hill, New York.
- /10./ Платон, (2002): Дела (Ијон, Гозба, Федар, Одбрана Сократова, Критон, Федон), Дерета, Београд.
- /11./ Платон, (2002): Држава, БИГЗ, Београд.
- /12./ Прошић, Л. (1996): Филозофија старих Грка, Скрипта интернационал, Београд.
- /13./ Touny, A.D. & Wenig, S. (1969): Sport in Ancient Egypt, Edition Leipzig, Leipzig..
- /14./ Стефановић, Ђ. (1993): Атлетски цредо, СИА, Београд.
- /15./ Витрувије (2000): Десет књига о архитектури, Грађевинска књига, Београд.
- /16./ Вујаклија, М. (1992): Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд.